

MUHTARLAR
BULUŞMASI

Gerçek Bir Demokrasi İçin
MUHTARLIK SİSTEMİ
VE
MUHTARLARIMIZ

Yerel Yönetimler
Genel Başkan Yardımcılığı

Gerçek Bir Demokrasi İçin
MUHTARLIK SİSTEMİ
VE
MUHTARLARIMIZ

ANKARA, Ocak 2020

6. Baskı

1. Baskı (Mayıs, 2016)
2. Baskı (Temmuz, 2016)
3. Baskı (Eylül, 2016)
4. Baskı (Ocak, 2017)
5. Baskı (Kasım, 2017)
6. Baskı (Ocak, 2020)

Cumhuriyet Halk Partisi,
Yerel Yönetimler Genel Başkan Yardımcılığı,
Yerel Yönetimler Birimi tarafından hazırlanmıştır.

Köy ve mahallelerimizde
kaliteli, güvenli ve demokratik
bir yaşam, muhtarların
ellerinde filizlenecektir.

Kemal Kılıçdaroğlu
Cumhuriyet Halk Partisi
Genel Başkanı

Saygıdeğer Muhtarlarımız;

Muhtarlık kurumu Türkiye'nin idare tarihinde önemli bir yere sahiptir. Ancak son yıllarda muhtarlıklar unutulmuş kurumlar haline getirilmiştir. Köy sayısındaki düşüş, kentlerde belediyelerimizin öne çıkışı ne yazık ki muhtarlıklarımızın giderek ikincilleşmesine yol açmıştır.

Oysa köy ve mahallerimiz halka en yakın birimler, muhtarlarımız da yerel sorunlara en vakıf seçilmiş kişilerdir.

Cumhuriyet Halk Partisi olarak, muhtarlarımızı gerek kırsal, gerekse kentsel yerleşmelerde daha merkezi ve etkili konuma getirmek için her türlü çabayı göstermek konusunda kararlıyız. Elinizdeki bu çalışma bu kararlılığın somut öneriler biçimini almış halidir.

Cumhuriyet Halk Partisi olarak, muhtarlarımızı belli siyasi amaçları gerçekleştirmenin aracı olarak gören AKP zihniyeti karşısında, muhtarlarımızı mahallelerimizin gerçek temsilcisi, yerel yönetimlerin kurucu bir unsuru olarak görüyor ve önemsiyoruz.

Bu anlayışla, önümüzdeki dönemde muhtarlıklarımızı güçlendirip, muhtarlarımızı yerel yönetimlerin önemli aktörleri olarak öne çıkartmakta kararlıyız.

Muhtarlarımızın temsil alanında karşı karşıya kaldıkları belirsizlikleri ortadan kaldıracak, özlük haklarını ve çalışma koşullarını iyileştirecek düzenlemeleri gerçekleştirme görevini önümüze koymuş bulunuyoruz.

Demokratikleşme ve katılım yerel yönetimlerin güçlendirilmesinden geçiyorsa; yerelin demokratikleştirilmesi, mahalle birimlerimiz ve muhtarlarımızın bu sürecin asli unsurları olmasından geçmektedir.

Bu inançla zorlu koşullarda görev yapan muhtarlarımızı şükran ve dostluk duygularıyla selamlıyor; her zaman yanlarında olacağımızı belirtmek istiyorum.

Saygılarımla

Seyit Torun

Yerel Yönetimlerden Sorumlu
Genel Başkan Yardımcısı

Gül Esin, Türkiye'nin ilk kadın muhtarı

26 Ekim 1933'te kadınlar seçme ve seçilme haklarını kazanmışlardır. İzleyen ilk seçimde, Gül Esin, 500 oy alarak Aydın'ın Çine ilçesi, Karpuzlu bucağı muhtarlık seçimini kazanmış ve Türkiye'nin ilk kadın muhtarı olmuştur. Gül Esin, başarıları nedeniyle görev yaptığı dönemde Atatürk tarafından ödüllendirilmiştir.

Muhtarlar,
yalnızca evrak düzenleyici değil,
halkın temsilcisi ve
katılımcı demokrasinin
ncs olmalıdır.

İÇİNDEKİLER

Muhtar Kimdir?.....	11
Köy ve Mahalle Muhtarlıkları.....	11
Köy Yerleşmeleri ve Muhtarlıkları	12
Mahalle Birimi ve Muhtarlıkları	14
Mahallenin Tarihi	16
Mahalle Birimi Niçin Önemli?	19
Niçin Mahalle Muhtarlıkları Katılım Odağı Olamıyor?.....	21
Tüzel Kişiliğin Bulunmaması.....	21
Muhtarın Görev ve Yetkilerinin Sınırlılığı	21
Muhtarlıkların Mali Sorunları ve Özlük Hakları	24
Cumhuriyet Halk Partisi'nin Muhtarlık Sistemine Bakışı.....	25
Muhtarlıkların Güçlendirilmesi İçin CHP Ne Öneriyor?.....	28

Muhtar Kimdir?

Muhtar, köy ya da mahallenin yasalarla tanımlanmış ortak işlerini yürütmek, sorumluluk alanındaki konularda görüş bildirmek ve mahalleyi temsil etmek üzere, o birimde ikamet eden yurttaşlarca seçilen kişidir. Muhtar Arapça kökenlidir ve “seçilmiş kişi” anlamına gelir.

Muhtarlıklar, kuruluşundan bu yana ikili bir temsil birimi olmuş; bir yandan yerel halkın, diğer yandan da buldukları yerde devletin temsilcisi rolünü üstlenerek kamusal nitelikteki bazı mahalli görevleri yerine getirmişlerdir.

Bu önemli rollerine rağmen **muhtarlıklar hiçbir dönemde siyasi bir mevki olarak görülmemiş, bu nedenle de muhtarlığa adaylık siyasal partilerden bağımsız olarak gerçekleştirilmiştir.**

Köy ve Mahalle Muhtarlıkları

Anayasa'nın 127. maddesi, belediyeler ve il özel idareleri yanında köy yönetimlerini de yerel yönetim birimi olarak kabul etmiştir. Öte yandan kentsel yerleşmelerdeki mahalle muhtarlıkları yerel yönetim birimi olarak sayılmamıştır.

Anayasa ile uyumlu biçimde yasalarda da benzer düzenlemeler vardır. 442 Sayılı Köy Kanunu'nun 36. maddesinde de “köy muhtarlıkları tüzel kişiliğe sahip olup, tüzel kişiliği köy muhtarı temsil eder” denmektedir.

Öte yandan, 4541 Sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun'un 1. maddesinde, şehir ve kasabalarda kurulu bulunan ve **5393 Sayılı Belediye Kanununun 9. maddesine** göre kurulacak olan mahallelerde bir muhtar ve muhtarın başkanlığında bir ihtiyar heyetinin bulunacağı belirtilmiştir.

2009, 2014 ve 2019 Yerel Seçimleri sonrasında mahalle ve köy muhtarlıklarının sayısı ve cinsiyete göre dağılımı izleyen tabloda gösterildiği gibidir.

TÜRÜ	Muhtar Sayısı (2009)	Muhtar Sayısı (2014)	Muhtar Sayısı (2019)	Erkek	%	Kadın	%
Köy Muhtarı	34.210	18.329	18.152	18.044	99,4	108	0,6
Mahalle Muhtarı	18.178	32.044	32.006	31.026	96,9	980	3,06
Toplam	52.388	50.373	50.158	49.070	97,8	1.088	2,2
Köy İhtiyar Meclisi	137.848	80.696	72.608	-	-	-	-
Mahalle İhtiyar Heyeti Üyesi	71.174	137.781	128.024	-	-	-	-

Tabloda görüldüğü gibi; köy muhtarlarının % 0,6'sı mahalle muhtarlarının % 3,06'sı olmak üzere toplam muhtar sayısının %2,2'si kadın muhtarlardan oluşmaktadır.

Not: 2019 Köy İhtiyar Meclisi Üyeleri ve Mahalle İhtiyar Heyeti Üyeleri kadın ve erkek sayıları mevcut değildir.

Köy Yerleşmeleri ve Muhtarlıkları

Köyler kırsal toplumsal ve ekonomik yapının temel taşları, ana yaşam birimleridir. Bu nedenle köy yönetimlerine Anayasa ve yasalarda tüzel kişilik tanınmış olması rastlantısal değildir.

Bununla birlikte, kırdan kente göç neticesinde kırsal yerleşmeler uzunca süredir nüfus kaybetmektedir; son yıllarda tarıma yönelik uygulanan olumsuz politikalar, kırdan kente göç sürecini hızlandırarak kır kent dengesini daha da bozmuştur.

Hal böyleyken, büyükşehir belediyelerinin sayısının 16'dan 30'a çıkaran 6360 Sayılı yasanın uygulamaya konulması neticesinde büyükşehir

sınırları içinde kalan 16.067 köy tüzel kişiliğın yitirerek, mahalleye dönüşmüştür. Bugün Türkiye bütününde var olan köy yerleşmesi sayısının 18.329 olduğu düşünöldüğünde, bu yasa ile köy yerleşmelerinin neredeyse yarısı tüzel kişiliğini yitirmiş bulunmaktadır.

Uzun bir tarihe sahip köy yerleşmelerinin, tüzel kişilikleri yanında, mera, otlak gibi köy ortak mallarını da yitirmesi halihazırda darboğazda olan kırsal kesimin sorunlarını daha da büyötmüştür.

Köylerin mahalleye dönüştürölmesi, bu yerleşmelerin temsiliyetini de zorlaştırmıştır. Çünkü daha önce de vurgulandığı üzere, mahalle anlamlı bir idari birim sayılmadığı gibi, mahalle muhtarlıkları da kamu tüzel kişiliğine sahip değildir.

Öte yandan, geriye kalan köylerin ve köy muhtarlıklarının işleyişini düzenleyen temel hukuki metin 1924 yılında çıkarılan Köy Kanunu'dur. Bu derece eski düzenlemelerin bugünkü ihtiyaçlara cevap veremediğı ortadadır. Bu ihtiyaçlara yanıt vermek amacıyla 2009 yılında Köy Kanun'u tasarısı hazırlanmış olmasına karşın, yasalastırılıp yürürlüğe konulamamıştır.

Köy muhtarlarının önemli görevleri şöyle sıralanabilir;

1. Hükümet tarafından bildirilecek kanunları, nizamları köy içinde ilan etmek ve halka anlatmak ve kanunlar, nizamlar, talimatlar , emirler ile kendisine verilecek işleri görmek,
2. Köy sınırları içinde dirlik, düzenlik ve asayişin sağlanmasına katkıda bulunmak,
3. Köyde doğum, ölüm, evlilik ve benzeri gelişmeleri yetkili mercilere bildirmek, mahkeme celpleri ve askerlikle ilgili belgeleri muhataplarına ulaştırmak,
4. Köy sınırı içinde oluşan yangın ve benzeri olağanüstü durumlarda gerekli önlemleri almak,
5. Mahkemeler önünde köyü temsil etmek,
6. Muhtarlığın sorumluluk alanında bulunan işlerde gerekli mali düzenlemeleri ve harcamaları yapmak,
7. Köyü etkileyecek sağlık sorunlarına yönelik gerekli önlemleri almak, gerekli mercileri bilgilendirmek,
8. Köy muhtarları il ve ilçelerinde kendi aralarından iki köy muhtarını KÖYDES'te görev yapmak üzere seçmek.

Mahalle Birimi ve Muhtarlıkları

Belediye sınırları içindeki mahalle birimlerinin sayıları ve yerleşme türüne göre dağılımları dikkate alındığında; toplam 32.044 mahallenin %80'ine tekabül eden 25.906 mahalle büyükşehirler bünyesinde, %4'üne karşılık gelen 1.328 mahalle 51 il merkezinde, %10'una denk gelen 3.161 mahalle 400 ilçede ve %5'ine tekabül eden 1.595 mahalle ise 396 beldede bulunmaktadır. Ayrıca bu muhtarlıklar bünyesine 137.781 ihtiyar heyeti üyesi görev yapmaktadır.

Mahalle muhtarlarının önemli görevleri şunlardır;

1. Muhtar, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlüdür.
2. Mahalle muhtarları belediyelerin 5 yılda bir Emlak Takdir Komisyon toplantılarına katılabilme, imza kullanma ve 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 49. maddesinin "b" bendi uyarınca dava açmak hakkı tanınmıştır.
3. Diğer ihtisas komisyonu toplantılarına katılır söz söyler ancak bu komisyonlarda oy hakkı yoktur.
4. Mahalle muhtarı, belediyelerin mahalle sayısına göre kent konseyinin delegesi olabilmektedir.
5. Mahalle muhtarları arasında vali ve kaymakamlıklarca tespit edilen bir 'Muhtar İnsan Hakları Komisyonu'nda görev yapar.
6. Bu görevler dışında nüfus ve benzeri bilgilere ilişkin bilgi düzenleme, yapılacak aramalarda hazır bulunma, yoksulluk belgesi düzenlenmesi gibi görevler de mahalle muhtarlıklarının sorumlulukları arasındadır.
7. Sınırlı sayıda muhtar sosyal yardımlaşma vakfı mütevelli heyeti üyesi olabilmektedir.

Mahalle sayılarının artışında büyükşehirler bünyesinde köy statüsünü kaybeden yerleşmelerin mahalleye dönüşmesi belirleyici olmuştur. Kentsel yerleşmelerde mahalleleri köyden ayıran en önemli özellik kentsel yerleşmelerde görece güçlü belediyelerin varlığıdır. Köy yerleşmeleri için benzer rolü oynayan il özel idarelerinin varlığından söz etmek mümkün olmakla birlikte, özel idareler kırsal yapıda köyleri ikame edebilecek yönetsel birimler değildir.

Belediyelere atfedilen bu önem nedeniyle mahalle ölçeğinin bir katılım ölçeği olarak öne çıkamadığı söylenebilir. Bununla birlikte, belediyelerin nüfus büyüklükleri dikkate alındığında, özellikle büyükşehirlerde ve belirli bir nüfusu aşmış il ve ilçe merkezi belediyelerinde vatandaşların belediye yönetimleri ile olan ilişkisi oldukça zayıf kalmaktadır.

Mahalle birimi ve muhtarlıklar belediyelerle vatandaş arasındaki mesafenin kapatılmasında önemli roller üstlenebilirler. Ne var ki mahalle birimi ve muhtarlıklar yerel yönetim birimi sayılmadığından ve kamu tüzel kişiliği bulunmadığından bu rolü oynayacak donanım ve olanaklara sahip değildir.

Oysa mahallenin tarihi kökenlerine bakıldığında kentlerde birlikte yaşamın örgütlenmesi açısından önemli oldukları görülecektir. Bu kökeni hatırlayarak önümüzdeki dönemin mahalle ölçeği ve örgütlenmesine yeniden hayat verecek bir tanımlama yapılması önemlidir. Bugün birçok yerde kurulmakta olan mahalle ve semt dernekleri mahalle ölçeğinde katılıma izin veren bir örgütlülüğe ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Mahallenin Tarihi

Mahalle, Osmanlı'dan başlayarak önemli bir birim olmuştur. Mahalle her şeyden önce bir komşuluk birimi, yüz yüze ilişkilerin ve dayanışma ruhunun tanımlandığı bir birim olagelmıştır.

Osmanlı'dan günümüze taşınan bir kurum olan mahalle yönetimi tarihi, belediye yönetiminden daha eskidir. Osmanlı'da mülki, belediye ve adli teşkilatın ilk basamağını mahalleler oluşturmuştur.

Modern mahalle yönetimi olarak muhtarlık sistemi bu topraklarda 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmışsa da gelişimi sancısız olmamıştır. Türkiye'de ilk örgütlenmeye **19 Ekim 1829 yılında İstanbul ilinde Eyüp, Galata, Üsküdar'da** gidilmiş, Anadolu'da ise **2 Aralık 1833 yılında**

Kastamomu Taşköprü'de muhtarlık kurulmuş ve sonrasında diğer bölgelere yayılmıştır.

Mahalle yönetimleriyle ilgili ilki 1829'a uzanan tüm düzenlemeler, 1913'te çıkarılan İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanun-u Muvakkat ile yürürlükten kaldırılmıştır. Buna rağmen muhtarların üstlendiği hizmetlerin nasıl görüleceği düzenlenemediği için mahalle yönetimleri, yasal dayanağı olmadığı halde varlıklarını devam ettirmişlerdir.

Bu fiili durum, Cumhuriyet'in ilanından sonra da 1930 tarihli 1580 Sayılı Belediye Kanunu'na değin sürmüştür, mahalle kurulmasını düzenleyen 8. maddesi ile birlikte fiili durum yasal hale gelmiştir. Belediye Kanunu'nun çıkarılmasından sadece üç yıl sonra 1933'te mahalle muhtarlıkları ve ihtiyar heyetleri tekrar kapatılmıştır. Mahalle yönetiminin yokluğunun neden olduğu boşluğu doldurmak mümkün olmayınca 1944 ve 1945 yıllarında ardı ardına kabul edilen kanun ve tüzükler ile mahalle muhtarlığı tekrar düzenlenmiştir. Adı geçen yasal düzenleme küçük bazı değişikliklerle birlikte günümüze kadar gelmiş olup, günümüzde de geçerliliğini korumaktadır.

AKP'nin Muhtarlara Yaklaşımının Gerçek Yüzü

Son dönemde muhtarlıkları önemsiyormuş görüntüsü veren AKP'nin muhtarlıklara karşı izlediği politikalar muhtarlıkların varlığını tehdit eder niteliktedir.

AKP iktidarının son dönemlerinde 6360 Sayılı Yasa ile önemli sayıda köy biriminin mahalleye dönüştürüldüğünü belirtmiştik.

Ancak AKP hükümetinin muhtarlıklara yönelik olumsuz tavır bu düzenlemeyle sınırlı değildir. Nitekim 2012 yılında basına da yansıyan bir biçimde kent ve kasabalardaki mahalle muhtarlığının topyekün kaldırılmasına yeltenilmiş, Nisan 2012 tarihli gazetelerde hükümet yetkililerine dayandırılan habere göre, AKP Hükümeti işlevi kalmadığını düşündüğü muhtarlık sistemine son verecek çalışmalar başlatmıştır.

Belediye sınırları içinde kalan mahallelerde muhtarlıkların kaldırılacağını belirten hükümet yetkilileri, nüfus, seçim ve ikametgahla ilgili işlerin kaymakamlık ve belediyeler eliyle yürütüleceğini açıklamış, köy muhtarlığının ise korunacağı belirtilmiştir.

Hükümet yetkilileri, gelen tepkiler üzerine mahalle muhtarlıklarını kaldırmak yönünde bir çalışma yürütmediklerini duyursa da, habere konu olan yaklaşım mahalle muhtarlığını bir "fazlalık" olarak görmektedir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin tarihsel, toplumsal ve kültürel dokusuna yabancı, dayatmacı yaklaşımın tipik bir sonucudur. Bu yüzden son dönemde muhtarlıklar üzerine yapılan vurgunun stratejik bir ihtiyaçtan doğduğu ve samimi olmadığı başta muhtarlarımız olmak üzere bu birimleri önemseyen tüm yurttaşlarımız tarafından bilinmelidir.

Mahalle Birimi Niçin Önemli?

Mahalle toplulukların yaşamı açısından bir komşuluk, dayanışma ve ortak yaşam birimi olmasına karşın, modern yaşam içinde statüsü muğlaklaşmış, bu duruma paralel olarak muhtarlık birimi de önemini yitirmeye başlamıştır.

Modern yaşam yüz yüze ilişkileri ne derece aşındırırsa aşındırın, insan varlığını anlamlı kılan birlikte yaşama arzusu ve yaşam alanlarına olan bağlılık, mahalleyi insanlar açısından vazgeçilmez kılmaktadır.

Mahalle ölçeğinde bir parkın, kreşin, okul ya da kütüphanenin varlığı orada yaşayanlar açısından yaşam kalitesini yükselten sosyal hizmetlerdir. Yaşam çevresinde insanların kendini güvende hissetmesi o yere bağlılığın ön şartıdır. Alışveriş yaptığınız esnafı tanımak, gidilen parka gelenlere aşına olmak insana kendini evinde hissettiren duygulardır. Bu nedenle yaşam ne derece modernleşirse modernleşsin, aidiyet, çevreyi tanımanın verdiği güven duygusu gibi hissiyatlar varlığını koruyacaktır. Tam da bu nedenle mahalle bu duyguların ölçeği olarak vazgeçilebilir değildir.

Belediyeler vatandaşların yaşamlarıyla ilgili alınan kararlar ve yapılan uygulamalarda en önemli kurumlar olarak öne çıksa da, birçok kentli için belediye ölçeği hala erişilmez durumdadır. Birçok yerleşmede belediyelerin hizmet verdiği nüfus yüz binler ve hatta milyonlarla ifade edilmektedir. Bu durum yanında, belediyelerin kurumsallaşmış yapısı vatandaşların katılımı açısından caydırıcı olmaktadır.

Bu durumu aşmak açısından kent konseyleri ve meclisleri gibi yeni bazı katılım kanalları oluşturulmuş olsa da, bu tür yeni katılım mekanizmalarının yerelde katılım sorununu çözebildiğini söylemek mümkün değildir. Son dönemde daha yerel çözümler isteyen ve ilgi alanını kendi yaşadığı yerle sınırlayan yurttaşlar semt ve mahalle dernekleri kurmak yoluna gitmeye başlamışlardır. Bu ve benzer arayışlar göstermektedir ki; mahalle ölçeği katılım açısından stratejik bir ölçek olarak önemli bir potansiyel taşımaktadır.

Bu tür bir katılım kaygısı kentli vatandaşların somut bazı sorunlarından da beslenmektedir. Ödedikleri emlak vergisinin yüksekliği, yaşadıkları alanlarda yaşam kalitesini olumsuz etkileyen yoğunluk artışları, inşa edilen trafik yolları, yeşil alanlarının ellerinden alınması insanları yaşam kalitelerini koruma konusunda daha bilinçli biçimde tavır almaya itmekte, mahalle ölçeği bir kez daha önemli hale gelmektedir.

Niçin Mahalle Muhtarlıkları Katılım Odağı Olamıyor?

Yerel ve mahalle düzeyinde doğan bu katılım ihtiyacına karşın, ne yazık ki muhtarlık birimlerinin çekici bir katılım odağı haline geldiğini söyleyebilmek mümkün değildir.

Tüzel Kişiliğın Bulunmaması

Mahalle muhtarlığı; merkezi ve yerel yönetimin, şehir ve kasabaların mahallelerinde bulunan temsilciliğidir. Yerel yönetimler; il, belediye ve köy halkının yerel ve ortak gereksinimlerini karşılamak üzere kanunla kurulan kamu tüzel kişileridir. Mahalle muhtarlığının ise ne tüzel kişiliğı, ne bütçesi, ne de personeli vardır; "yoklar listesi"ne çoğunlukla çalışma büroları da dahildir.

Oysa Mart 2014'teki yerel seçimlerde seçilen muhtar sayısı 49.778'dir. Aynı seçimlerde ihtiyar heyetlerinde yer alanların sayısı da 218.477'dir. Muhtarlar ile ihtiyar heyetlerinin asil ve yedek üyeleri topluca ele alındığında 450.000 kişiyi aşan bir "seçilmişler listesi" ortaya çıkmaktadır. Seçimde yarışanlar ise bu rakamın iki katına ulaşmaktadır.

Görüldüğü gibi muhtarlık seçimleri; köy ve mahalle gibi yüz yüze tanışıklığın belirleyici olduğu ölçeklerde gerçekleşen ve neredeyse her 50 seçmenden birinin yarışa dahil olduğu bir seferberlik halinde yaşanmaktadır.

Muhtarın Görev ve Yetkilerinin Sınırlılığı

Bu derece önemli bir birim olmalarına karşın, mahalle ölçeğinde muhtarlık biriminin etkisiz kalmasının önemli bir nedeni de muhtarların görevlerinin önemli ölçüde sınırlanmış ve rutin bazı düzenlemelere indirgenmiş olmasıdır. İdari sistemimiz içindeki yeri itibarıyla muhtarı "yetkisiz yetkili" şeklinde tanımlamak mümkündür.

“Demokraseye inanıyorsak, onu samimi bir şekilde savunuyorsak, muhtarların söz, karar ve yetki sahibi olduğu bir sistemin bu işin ilk koşulu olduğunu bilmek ve ona göre davranmak zorunluluğumuz vardır.”

Kemal Kılıçdaroğlu

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı

Muhtarların üstlendiği görevlerinin kaynağı 4541 Sayılı Kanun olmakla birlikte kimi düzenlemelerle de muhtarlara ek görevler verilmiştir. Muhtarlıkların belge düzenlemek, damga vurmak, tebliğ etmek ve bildirimde bulunmak şeklindeki işlemlerle gerçekleştirdiği görev sahası; nüfus, ikamet, askerlik, seçim, sosyal yardım, vergi, halk sağlığı ve güvenlik gibi alanlara uzanır.

Merkezi ve yerel idarenin vatandaşla ilişkisinde kilit noktada bulunan muhtarlar, Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi (MERNİS) örneğinde olduğu gibi e-devlet uygulamalarının yaygınlaşmasına koşut olarak işlev kaybına uğramaya başlamışlardır.

Muhtarlıkların Mali Sorunları ve Özlük Hakları

Muhtarlarımızın özlük haklarına ilişkin ilk kapsamlı düzenleme 1977 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'nin girişimleriyle çıkarılan 2108 Sayılı Kanunla gerçekleşmiştir. Bu düzenlemeyle sosyal güvenlik kapsamına alınan muhtarlarımızın mali koşulları ne yazık ki izleyen dönemlerde kötüleşmiştir.

Son dönemde CHP'li milletvekillerinin verdiği çok sayıda kanun teklifinin de etkisiyle, muhtarlarımızın mali koşullarında ve özlük haklarında belli iyileştirmeler yapılmış olsa da, bu iyileştirmelerin hala istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir.

Muhtarların özlük hakları yanında muhtarlıkların işlevlerini sürdürebilmelerine sağlayan bazı gelir kalemlerinde de önemli sorunlar vardır. Bu çerçevede harç gelirleri ve muhtarlık ödeneği kalemleri önemlidir.

Harç miktarı, her mali yılbaşında il idare kurulu tarafından belirlenir. Alınan harçların miktarı, ilgili evrak üzerinde gösterilir. Harçlar yalnızca muhtara aittir. Harçlardan elde edilen gelir, muhtarlık işlerinin ve bürosunun giderleri için kullanılır. Harç gelirlerinin mahalle hizmetlerinin

giderleri için yeterli olmaması nedeniyle, 1977’de başlanan bir uygulamayla, mahalle muhtarlıklarına her ay devlet bütçesinden belli miktar ödenek verilir. Ancak bu ödeneklerin, günümüz koşullarında son derece yetersiz kaldığını belirtmek gerekir.

Cumhuriyet Halk Partisi’nin Muhtarlık Sistemine Bakışı

Osmanlı’dan başlayarak mahalle ve köyler yerel halkın birlikte yaşamı ve yüz yüze ilişkileri tarafından belirlenen ve dayanışma ilişkileri ile öne çıkan birimler olagelmıştır.

Bununla birlikte, köy ve mahalle muhtarlıkları sistematik biçimde önemlerini yitirmişler; son yıllarda uygulanan bilinçli politikalar bu önemli yerleşme ve yönetim birimlerini yok olma noktasına getirmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi mahalle birimlerinin bu tarihi önemine karşın bugün giderek önemsizleştirilmesini kabul edilemez bulmaktadır. Türkiye’nin yönetim tarihi içinde kırdaki köy yerleşmeleri, kentlerde ise mahalle birimleri temsili demokrasinin en küçük ve en anlamlı birimleridir.

Bu nedenle, Türkiye’de temsili demokrasinin en anlamlı ifade bulduğu seçimler köy ve mahalle muhtarlıkları seçimleridir. Çünkü köy ve mahalle halkı, muhtar adaylarını bire bir tanır ve seçimlerde ona göre oy kullanır.

Bununla birlikte köy ve mahalle düzeyinde temsili demokrasinin işleyişi diğer ölçeklerdeki işleyişten önemli bir hususta ayrışır. **Bu yerleşmelerde muhtarlık kurumuna siyasal hedefler değil, toplumsal ihtiyaçlardan doğan bir temsil ihtiyacı damgasını vurmuştur.**

Tam da bu nedenle, siyasi partiler muhtarlık seçimlerinde aday gösteremezler. Dolayısıyla muhtar aday yereldeki ilişkileri, tanınırlığı ve

birikimine güvenerek seçime girer, komşusuna güven verebilmişse seçimi kazanır. Seçimden sonra da her türlü sorunda hemen ulaşılacak bir temsilci olarak görev yapar.

Bu durum dikkate alındığında, son dönemde giderek açık hale gelen muhtar(lık)ların siyasallaştırılması yönündeki çabalar en fazla muhtarlık kurumuna zarar vermektedir. Vatandaşın yaşam alanı olarak mahalle birleştirici bir birim olarak ele alınmalı, muhtarlık makamı güçlendirilirken, siyasal alan karşısındaki özerkliği korunmalıdır.

Bu çerçevede muhtarlıklara ilişkin yapısal bir reform ve bir dizi değişikliğe ihtiyaç vardır. Muhtarlıkların bugün karşı karşıya kaldığı sorunlardan bir kısmının çözümü muhtarlıklarla ilgili düzenlemelerin ötesinde bazı değişiklikleri gerektirmektedir. Örneğin köy muhtarlıklarının bugün en önemli sorunu, tarımın gözden çıkarılmasının da bir sonucu olarak köylerin ciddi oranda nüfus kaybediyor olmasıdır. Bu durum 6360 Sayılı Kanun'da olduğu gibi kentsel yerleşmeleri gözeten politikalar tarafından daha da olumsuz bir mecraya sokulmuş bulunmaktadır.

Bu nedenle köyler ve köy muhtarlıklarına yönelik iyileştirmeler açısından Cumhuriyet Halk Partisi'nin temel yaklaşımı bu tür olumsuzlukları ortadan kaldıracak bir kırsal kalkınma hamlesine vurgu yapmakta, köy yönetimlerine ilişkin iyileştirmeyi bu hamlenin parçası olarak görmektedir.

Kentsel yerleşmelerde görev yapan mahalle muhtarlıkları açısından bakıldığında yapısal sorunlar daha farklı bir içerik kazanmaktadır. Bu bağlamda **muhtarlıkların en önemli sorunu statüsü belirsiz bir yönetim birimi olmalarıdır. Kamu tüzel kişiliğinin bulunmayışı muhtarlıkların bütçe ve kaynak kullanımı konularında elini bağlayan bir kısıt olarak öne çıkmaktadır. Bu belirsizlik muhtarlığın güçlü belediyecelelik sistemi karşısında ezilmesine yol açarken, vatandaşların da ilgi odağı olmamasıyla sonuçlanmaktadır.**

Sınırlı yetki ve görevlerle donatılmış olması muhtarlıkların bir temsil makamı olarak görülmesini de engellemektedir. Bu nedenle, mahalle birimi ve muhtarlıkların köy muhtarlıklarında olduğu gibi, kamu tüzel kişiliği statüsü çerçevesinde yeniden düşünülmesine ihtiyaç vardır. Böylece görev ve sorumlulukları yanında bütçe ve kaynak kullanımı konusunda da mahalle muhtarlıklarının daha etkin hale getirilmesi mümkün olacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi, muhtarlıkları bir kez daha anlamlı bir yönetsel birim haline getirmenin maddi temelini, mahalle birimlerinin bir hizmet ve katılım ölçeği olarak yeni bir anlayışla kurumsallaştırılmasında yattığı görüşündedir.

Mahalle birimlerinin güçlendirilmesi, belediye yönetimlerinin etkin hizmet vermesi ve demokratikleştirilmesi açısından da önemlidir. Belediyelerin mahalleyi temel alan bir anlayışla hizmet üretmesi ve örgütlenmesi muhtarlarımızı önemli hale getirecek, onları mahalle ile belediyeler arasındaki ilişkide de anahtar konumuna taşıyacaktır.

Muhtarlıkların Güçlendirilmesi İçin CHP Ne Öneriyor?

Cumhuriyet Halk Partisi, muhtarlıklara ilişkin sorunların çözümünde üç alanda önemli iyileştirme ve değişikliğin yapılmasını gerekli görmektedir:

- i) Mahalle ve köy ölçeğinin güçlendirilmesi
- ii) Muhtarların görev ve yetkilerinin genişletilmesi
- iii) Muhtarların özlük haklarının iyileştirilmesi

Bu doğrultuda Cumhuriyet Halk Partisi'nin önerileri;

Güçlü Muhtarlık, Güçlü Mahalle Kültürü

- Mahalle geleneğinin canlandırılması bir yandan yüz yüze ilişkileri ve dayanışma ağlarını güçlendirecek, bir yandan da vatandaşlarımızın mahallî sorunları belediyelere iletmesini daha kolay hâle getirecektir. Bu amaçla Cumhuriyet Halk Partisi, önümüzdeki dönemde mahalle muhtarlıklarına kamu tüzel kişiliği verilmesi için alt yapı oluşturacak ve mahalle ölçeğinin güçlendirilmesine yönelik kapsamlı yasal düzenlemelerin yapılmasını sağlayacaktır.

Muhtarlık Kanunu

- Yürürlükteki mevzuatta 82 farklı kanun, tüzük ve yönetmeliğin toplam 354 maddesinde doğrudan köy ve mahalle muhtarlarına vurgu yapılmaktadır. Bu dağınıklığı ortadan kaldıracak ve bugünün ihtiyaçlarına cevap veremeyen 442 Sayılı Köy Kanunu ile 4541 Sayılı Şehir ve Kasabalarda İhtiyar Heyetlerine Dair Kanun'u yeniden tanımlayacak şekilde bir Muhtarlık Kanunu hazırlanacaktır.

Adaylık Usulü ve Birleşik Oy Pusulası

- 2972 Sayılı Mahallî İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun'un 31. maddesinde değişiklik

yapılarak muhtarlığa adaylık usulü getirilecek, muhtar adaylarının ilçe seçim kurullarına iyi hâl kâğıdı ile müracaatları sağlanacaktır. Ayrıca muhtarlık seçimlerinde resimli, birleşik oy pusulalarının kullanımına geçilecektir.

Mahallede İşlevsel Nüfus Ölçeği

- Mevcut yasalarda mahalle kurma alt sınırı 500 kişi olarak öngörülürken, herhangi bir üst sınır belirlenmemiştir. Bazı mahallelerin nüfusları çok düşükken, yüz binlerle ifade edilen nüfusa sahip mahallelerin bulunması sorun oluşturmaktadır. Mahallelerin nüfus büyüklüğünü akılcı hâle getirecek, nesnel ölçütlere dayanan mahalle sınırları çalışması yapılacaktır.

Köyde Orta Malların Korunması

- 6360 Sayılı yasa ile tüzel kişiliklerini yitiren ve mahalleye dönüştürülen köy yerleşmelerinin ellerinden alınan mera, otlak ve diğer mal varlıklarının tarımsal faaliyetlerin sürdüğü yerlerde kullanım hakkının en az on yıl süre ile muhtarların eşgüdümünde bu yerleşmelerde yaşayanlarda kalması sağlanacak; harç ve vergilerde sağlanan ertelemelerin uzatılması yoluna gidilecektir.

Muhtar Birlikleri

- Mahalle muhtarlıklarının siyasal partiler alanı dışında kalma özelliği korunarak bölgesel ve ulusal üst birlikler kurmaları için gerekli yasal düzenlemeler yapılacak olup, Türkiye Muhtarlar Birliği'nin kurulması sağlanacaktır.
- Köyler arası iş birliğini arttırmaya yönelik köy birlikleri kurulmasına olanak sağlanacaktır. Muhtarlarımız bu birlikler aracılığıyla kırsal kalkınma projeleri gerçekleştirebilecek ve il özel idarelerinden kaynak alabileceklerdir.

Kadın Muhtar Sayısının Arttırılması

- 2019 Yerel Seçimleri'nde 18.152 muhtar arasında sadece 108 kadın muhtar bulunmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi olarak kadın muhtar sayısını arttırmaya yönelik özendirici bir söylem benimsenecek ve destekleyici politikalar geliştirilecektir.

Muhtarlıklar ve Yerel Yönetimler Arası İş Birliği

- Belediyelerde kurulan muhtarlıklar müdürlüğü ve büyükşehirlerde kurulan daire başkanlıklarının muhtarlıklarla yakın çalışması sağlanacaktır. Ulaşım, imar, ruhsat ve abonelik başta olmak üzere belediye hizmetlerine ilişkin yaşanan sorunların tespit ve çözümüne yönelik olarak belediyelerin muhtarlıklarla iş birliği içinde çalışması sağlanacak olup, benzer bir düzenleme il özel idareleri bünyesinde de gerçekleştirilecektir.
- Üye sayısı ilgili yerleşimin büyüklüğüne göre tespit edilecek şekilde, belediyeler bünyesinde Muhtarlar Danışma Kurulu oluşturulması sağlanacaktır. Benzer bir yapılanmaya köy muhtarlarına yönelik olarak il özel idareleri bünyesinde de gidilecektir.
- Hizmet üretimi ve temsil açısından belediyelerin semt ve mahalle esaslı örgütlenmesini gerçekleştirmek üzere gerekli çalışma ve girişimlerde bulunulacak; bu süreçte muhtarlarımızın ilgili çalışmalara katılımı ve görüşlerinin alınması yoluna gidilecektir.
- Ayrıca muhtarlıkların 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 75. maddesi kapsamına dâhil edilmesine yönelik gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Muhtarların Karar Alma Mekanizmalarına Katılımı

- Yerel yönetimlerin mahalleleri etkileyecek her türlü düzenlemesinde, muhtarlıklardan ayrıca görüş alması ve alınan kararların muhtarlıklarda askıya çıkarılması ilkesi uygulamaya konulacaktır.

- Muhtarların kendi aralarından seçeceği temsilcilerin, belli bir temsil oranı gözetilerek belediye meclislerinde tarafsız üye vasfıyla yer alması ve mahalleleri ilgilendiren konularda yazılı görüş bildirmeleri sağlanacaktır.
- Muhtarların kent konseylerindeki temsil rolleri güçlendirilerek, yürütme organlarında etkin rol almaları sağlanacaktır.
- Muhtarların emlak ihtisas komisyonlarında görev alabilme hakkı genişletilerek, mahalleyi ilgilendiren imar ve benzeri konuların görüşüldüğü ihtisas komisyonlarına katılmaları sağlanacaktır. Bu komisyonların aldığı kararlara, muhtarların şerhi bulunması durumunda mutlaka yazılacaktır.
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı gibi yardım sağlayan kurumlarda muhtarlarımızın yetkili biçimde görev alması sağlanacaktır.

Muhtarlık Hizmetlerinde Dijital Dönem

- Vatandaşlarımızın muhtarlıkları daha etkin kullanması açısından; e-muhtarlık sisteminin nüfus işlemlerine ek olarak vergi ve benzer işlemlerin yapılmasına uygun hâle getirilmesi sağlanacaktır. Ayrıca, e-muhtarlık sisteminin e-belediyecilik uygulamalarıyla bütünleştirilmesi sağlanarak, vatandaşlarımızın belediyelerle ilgili işlemlerinin bir bölümünü muhtarlıklar üzerinden gerçekleştirmesi mümkün olacaktır.

Muhtar Evi

- Belediye Kanunu'nun 9. maddesinde öngörülen muhtarlıkların ihtiyaçlarına yönelik yardım ve destek görevi zorunlu hâle getirilecektir. Ayrıca muhtarlıkların ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla, gerekli donanım ve kullanım giderlerinin kanuni görev olarak ilgili belediyelerce üstlenileceği Muhtar Evleri inşa edilecektir.

Muhtarlık Personeli

- Belli bir nüfusu aşan mahallelerde muhtarlara büro personeli görevlendirme olanağı sağlanacak ve ödemeleri ilgili belediye tarafından karşılanacaktır.

Muhtarlık Bütçesi

- Mahalle sınırları içerisinde toplanan emlak vergilerinden en az %1'lik payın muhtarlıklara ayrılması sağlanacaktır.

Yerel Yönetimler Genel Başkan Yardımcılığı

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Merkezi
Anadolu Bulvarı No:12 Söğütözü 06520 Ankara
Tel: 0 (312) 207 40 00 www.chp.org.tr